

בס"ד ירחורן תורת חפץ חפץ

באבני - חפץ
כולל ללימוד הלכה
חנוכה - תשפ"ב

עלון נולד

בלב רחוב שקט ונעים,
שוכן כולל ממש מקסים.
הוחלט לאור להוציא עלון,
שישקף הכל ויהווה חלון,
לכולל היפה, ישמש כמו פה.
העלון הכה שורשים,
הוציא ענפים, גבעולים,
פרחים ועלים. והנה הוא לפניכם:
עלון חפץ - כולל אבני חפץ

מה בעלוננו?

- דבר ראש הכולל.
- פניני רב הישוב - הרב דוד לוי.
- מאמר ראש הכולל -
- הרב אליקים בן שלמה.
- מאמר הרב אבודרהם.
- שאלה/מאמר הרב הדיין פורטל אברהם.
- חידה לחנוכה.

מקומים שתהנו

דבר ראש הכולל

שנה"ל תשפ"ב

כולל הלכה תורת חפץ, הוקם בישוב אבני חפץ לפני שבע שנים. האברכים לומדים בכולל עם ליווי אישי ובאווירה נעימה. ברוך ה', הכולל זכה להוציא מתוכו רבנים מוסמכים ואברכים מצויינים.
הכולל במגמה להתרחבות והוספת תלמידי חכמים, להרבות תורה ולהגדילה, לתפארת התורה והישוב אבני חפץ.

בברכת ופריצת יאה וקצאה
הפה אליקים - ראש הכולל

חידה לחנוכה

במסיבת חנוכה, סבתא חילקה 100 סופגניות ל-100 האורחים שלה.

- ✓ הגברים קיבלו כל אחד 3 סופגניות.
- ✓ הנשים קיבלו כל אחת 2 סופגניות.
- ✓ הילדים קיבלו כל אחד חצי סופגניה.

מספר הנשים גדול פי 5 ממספר הגברים.
כמה גברים במסיבה? וכמה נשים וכמה ילדים?

תשובות ניתן למסור בכולל, בבית הכנסת הספרדי.

שיעורי תורה בכולל

תורת חפץ - כולל ללימוד הלכה באבני חפץ

הלכות טהרת המשפחה - הרב אליקים בן שלמה
ראש הכולל
ימים שני, חמישי 12:15

שיעור ברמב"ם - מרא דאתרא הרב דוד לוי שליט"א
ימי שני 12:15

הלכה בפרשה - הרב הדיין אברהם פורטל
ימי שלישי 8:45

נושאים הלכתיים - הרב אוריאל בן אבו [בוגר הכולל]
ימי רביעי 8:15

דף יומי - הרב דניאל כהן
ימים א-ה 20:15, ימי שישי 12:30

צורבא - הרב אלירן אבודרהם
ימי שישי 10:30

תורת חפץ
באבני חפץ

דבר האצרכת

עלון הכולל יוצא לאור על ידי רבני הכולל ואברכיה והנהלת הכולל.
תשובות לשאלות ולחידות ניתן לשלוח עד שבועיים מצאת העלון.
פרסים יוגרלו בין הפותרים נכונה, את החידה או את השאלה ההלכתית.

מודפס על ידי "דפוס פרוג" - אבני חפץ.

בברכת התורה,
דניאל כהן

רוצה לבנות קומה רוחנית עמוקה?

אצלינו בונים קומה בסיסית בלימוד התורה:
• לימודים לקראת מבחני ההסמכה של הרבנות הראשית
• שיעורי עומק במחשבת ישראל
• "חבורה" - התנסות אישית בהעברת שיעורים בהנחיית ראש הכולל
• ליווי צמוד של ראש הכולל

מלגה נבונה

יחס אישי וליווי צמוד

דיוור מוזל

כולל הלכה תורת חפץ
הוקם ביישוב אבני חפץ לפני שבע שנים.
האברכים לומדים בכולל עם ליווי אישי ובאווירה נעימה.
ב"ה הכולל זכה להוציא מתוכו רבנים מוסמכים.

לפרטים: הרב אליקים בן שלמה - ראש הכולל 0524817981
במידת הצורך נעשות התאמות אישיות

פאסית חוכמה לאופה אפופ את החצוה שהיצירה א.א.יניס"ן

הרב דוד לוי - רב הישוב שליטיא

השתדלות ובטחון מתוך לימוד במסכת ברכות עם עין אי"ה

מכאן שהבטחון הוא לאחר השתדלות בעולם הגשמי וגם השתדלות רוחנית, ועל גבי זה מגיעה עזרה משמים.

תפקיד המטה בקריעת ים סוף

דברים אלו ניכרים כבר בנס הגלוי של קריעת ים סוף. אחרי דברי ה' למשה: "ה' ילחם לכם ואתם תחישון"¹¹, מופיע הציווי "הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו"¹². השתדלות מינמלית בידי אדם שרק אחריה תבוא תשועת ה'.

התעוררות החשמונאים

בדרך זו ניתן לראות את מלחמת החשמונאים:

משפחת החשמונאים, מתתיהו ובניו, יוצאים למאבק מתוך אמונה יוקדת, לשם שמים, לקיום תורה ומצוות. לצורך נדרש להיות עם חופשי בארצו. הם הבינו שצריך להיות איש ויצאו למלחמה בתבונה ובתחבולה, במסירות ובקדושה ואז "ריחם עליהן אלוקי אבותינו והושיעם מידם [של היוונים, ואז] גברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם"¹³. גם כאן אנו רואים סייעתא דשמיא על גבי מי שמתחיל בעשיה ובמאבק כמו יהושע (ומשה רבנו).

כיצד מגיעה הגאולה

בדרך זו מסביר הגר"א את מהלך הגאולה:
הגמרא¹⁴ דנה בסימני הגאולה ובאופן הגעתה.
לאחר הדיון האם הגאולה תלויה בתשובה או לא, מביא רבי אבא סימן ואומר "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא"¹⁵. בהמשך מקשה רבי יהושע בן לוי מהפסוק "אני ה' בעתה אחישנה"¹⁶, ואומר "זכו – אחישנה, לא זכו – בעתה".

הגר"א¹⁷ מסביר שמדובר בשילוב של שני המצבים – עם ישראל יתחיל בפעולות מעשיות והקב"ה יביא ברכה ויזרז את הדברים, ואז העם יוסיף שלב. להבנת הענין – אנחנו נשתול עצים, הקב"ה יתן פריים, מהפירות ישתלו עצים נוספים וכך הגאולה תתקרב בשילוב של עשיית עם ישראל וברכת השם במעשיהם – בדרך זו משתלבת עשית האדם עם ברכת ה', ומתקיימים דברי הנביאים.

יהי רצון שנזכה להיות שותפים עם אל

אנו נעשה, נבטח בישועתו והוא ישפיע עלינו שפע ברכה
דוד לוי, רב הישוב

אבני אלגביש - שירדו על גבי איש

המשנה¹ אומרת שכאשר אנו רואים מקום בו נעשה נס לישראל, עלינו לברך 'ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה'². אחד המקומות הללו הוא מורד בית חורון, שם נלחם יהושע במלכי הדרום, וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים³. הברייתא מספרת שהיו אלו אבני אלגביש, והגמרא מבארת את שמם – 'אבנים שעמדו וירדו על גבי איש'⁴.

הרב זצ"ל, בספרו עין אי"ה⁵ על אגדות הש"ס, מסביר גמרא זו. בדבריו הוא מסביר שהמלחמות עדין דרושות בעולם לצורך הגנה לאומית או תקומת האומה. הצלחת האומה תלויה בהתגבר רוח האומץ בלב אנשי האומה.

האומץ מתגבר כאשר האנשים מבינים שעליהם להתאמץ בעצמם בכוחם ובגבורתם. הרב זצ"ל מסביר שיש חשש שבני האדם יטעו ויחשבו בטעות שמושג יראת אלוקים מחליש את האומץ כיון שלה' המלחמה, ולא לאדם. זו טעות כי אין הביטחון בא למעט את כוחות האדם אלא ללמד אותנו שלא מספיקה הגבורה הפיסית אלא נדרשת גם גבורה מוסרית – הליכה בדרכי ה'. רק אז זכאי העם להצליח בגבורתו, כיון שיש למעשיו מטרה חיובית בעולם האנושי. נמצא שסוד הביטחון שלה' המלחמה⁶ אינו מחליש את התאמצות האדם אלא משכלל אותה, כך שלא תסתפק בגבורה פשוטה אלא תשאף לשלמות הפרטי והכללי.

גם דוד המלך, בספר תהילים, אומר "אם ה' לא ישמר עיר - שוא נשקד שומר"⁷, נדרש שילוב בין האדם השומר, עם הידיעה שהקב"ה משרה ברכתו על השומר, היודע שהכל מאת האל יתברך⁸.

כך גם הסבר האבנים הנופלות מן השמים באות על גבי, בזכות, איש. איש הוא כינוי לאדם בעל אישיות⁹, אדם שמתאמץ להשלים את עצמו גם מבחינה אישית וגם בחריצותו לצורך האומה.

לאחר השתדלות האיש מגיע הסיוע של אבנים מן השמים – אבנים שירדות על גבי [השתדלות] איש. ענין זה גם מבטיח שלא יטעו לומר "כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה"¹⁰.

¹ מסכת ברכות פרק ט משנה א

² כך נפסק להלכה בשו"ע או"ח סימן ריח.

³ יהושע פרק י פסוק יא

⁴ ברכות דף נד

⁵ עין אי"ה ברכות פרק ט פסקא ז.

⁶ ראה להלן בהסבר על קריעת ים סוף

⁷ תהילים קכז א.

⁸ פירוש המאירי על הפסוק.

⁹ בגמרא יהושע בן נון ומשה רבנו.

¹⁰ דברים ח יז.

¹¹ שמות יד יד

¹² שמות יד טז

¹³ משנה תורה לרמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה א

¹⁴ סנהדרין צח

¹⁵ יחזקאל לו ח

¹⁶ ישעיהו ס כב

¹⁷ נלמד בהרחבה בסדרת השיעורים 'שירת אומה לארצה' פרק התיקון.

הרב אליקים - ראש הכולל

מקום הדלקת הנר בבית פרטי עם חצר

א. חצר שאין משתמשים בה:

נחלקו האחרונים בדיון חצר שבזמנינו. יש אומרים שדינה שונה מדין חצר של חז"ל. כך כתב בשו"ת **אז נדברו** ה, לט בשם החזו"א:

"אלא דאומרים בשם החזו"א דלחצירות שבזמנינו אין דין חצר. דחצירות שבימיהם היו להם בו תשמישים. אבל בזמנינו **שאין משתמשים בחצר** אין לזה דין חצר. ומדליקין על פתח הבית, וכן נהג הוא זצ"ל".

סיבת ההבדל בדיון לפי החזו"א: בזמן חז"ל השתמשו בחצר, לעומת זאת, בזמנינו אין משתמשים בחצר. לפי זה, אין להדליק בפתח החצר כיון שפתח הבית עבר לגבול שבין הבית לחצר. על כך ניתן להשיב: בהרבה מקומות מקובל לערוך סעודות בחצר, להשתמש בה לצרכי כביסה ולשוחח בה. לפי זה, במקומות אלו חוזר הדין למקומו (זוהי עמדת הגרי"ז מבריסק, עין פס"ת, ד).

ב. האם חייבו חכמים לקנות אקווריום?

היעב"ץ תומך בהדלקה באקווריום אך אינו מחייב את עצם הטירחה וההוצאה שכרוכה בכך:

שו"ת **שאלת יעבץ** חלק א סימן קמט "ושנסתפקת אם מותר להדליק נר חנכה בפנס שיש לו דפנות של זכוכית. גם ע"ז כבר עמדתי בחיבורי. וכתבתי שנ"ל פשוט שמוטר. **אדרב' מסתברא דהכי עדיף טפי.** וקרוב אני לומר כמעט חובה היא לתקן כלי כזה לנ"ח. כדי שיהא שמור מהרוח. דהא קיי"ל אם העמיד' במקום רוח וכבתה זקוק לה כמ"ש ז"ל...אלא לפי שלא ראיתי לרבנן קשישי דעבדי הכי. אינני גוזר ואומר **שיהא חיוב בהחלט**".

על אף האמור לעיל, בהתאם למצב הכלכלי המשופר שבזמנינו, יש לומר שיש לעשות מאמץ לקנות אקווריום להדלקה (שלא תהא כוונת כפונדקאית).

ג. האם המנהג להדליק בבית בזמן סכנה תקף?

בזמן סכנה מניחו על שולחנו ודיו, יש עמדה בראשונים שמנהג סכנה נשאר גם בזמנינו:

ספר העיטור עשרת הדיברות - הלכות חנוכה דף קיד טור א: "ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, ואחר שנהגו על הסכנה **נהגו**, ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחה מבחוץ ואם לאו על פתחו".

לפי העיטור, המנהג שהיה בשעת סכנה להדליק בבית נשאר בתוקפו (ובמידת האפשר ידליק בחוץ). (ראה גם דרכי משה, ט שנהגים להדליק בפנים מחשש גנבים). כמובן שאין זו עמדת השו"ע שהובאה לעיל, שהרי מרן פסק כשיטת התוס' והדין להדליק בחוץ תקף.

לסיכום ההלכה:

בית פרטי עם חצר **ידליק בפתח החצר הפונה לרה"ר** כדין התלמוד (תוס', שו"ע, אורל"צ ד, מב, ד. חזו"ע עמ' לח – לט).

ו"א **שידליק בתוך ביתו** כי חצרות שלנו אינן בנות שימוש (חזו"א).

או שלא חייבו חכמים לקנות אקווריום (יעב"ץ),

או כיוון שנהגו כבר בשעת סכנה להדליק בפנים (עיטור).

היכן יש להדליק את החנוכה בבית פרטי שיש לו חצר?

שבת כא, ב: תנו רבנן: "נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה - מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה - מניחה על שולחנו, ודיו".

לפי הגמ' ישנם שלושה מיקומים בבית פרטי:

- מצב רגיל – פתח ביתו מבחוץ.
- דייר ללא חצר – בחלון הסמוך לרשות הרבים.
- שעת הסכנה – על השולחן.

נחלקו הראשונים מהו פתח הבית:

רש"י כתב כך: "מבחוץ - משום פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצר, שבתיהן היו פתוחין לחצר".

מרש"י משמע שיש להדליק בפתח בית המגורים לכיוון החצר ולא בפתח הסמוך לרשות הרבים.

על שיטת רש"י התוס' הקשו כמה שאלות:

א. הגמ' לקמן במסכת שבת כג, א אומרת כך: "אמר רב הונא: חצר שיש לה שני פתחים - צריכה שתי נרות". לפי זה, מקום ההדלקה הוא בפתח החצר כלפי רה"ר. הראיה: הרי נאמר במפורש שמספר ההדלקות הוא כמספר הפתחים שיש בחצר ולא בפתח של בית המגורים כלפי החצר.

ב. הגמ' לקמן במסכת שבת כג, ב אומרת כך: "אמר רב הונא: נר שיש לה שני פיות - עולה לשני בני אדם". במידה ומדובר בפתח בית המגורים שפונה לחצר (כרש"י) הרי יוצא שלאחד הנר מימין ולשני משמאל, במידה ומדובר בפתח הפונה לרשות הרבים הרי מובן כיצד נר כפול עולה לשני בני אדם. שהרי נר כזה יהיה מונח באותו צד לשניהם (משמאל למזוזה).

לכן, מקום ההדלקה לשיטת התוס' כך: "ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר, אבל אם יש חצר לפני הבית **מצוה להניח על פתח חצר**". כלומר מקום ההדלקה הוא בפתח החצר הפונה לרשות הרבים.

מרן בשו"ע הכריע כדעת התוס' וזוהי לשונו של מרן (ראה באור הלכה):

שו"ע או"ח תרעא סעיף ה: "נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו; ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על פתח החצר; ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים; ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שולחנו ודיו".

ערוך השולחן תרעא, כ העיר על דברי מרן כך:

"ותמיהני כיון דרש"י והר"ן והרמב"ם ור"י וסמ"ג והגהמ"י דרבים הם ופירשו דלא כהתוס' איך לא הביאו דעתם כלל וצ"ע [אמנם במסכת סופרים פ"כ הל' ה' כתוב נר חנוכה מצוה להניחה בפתח הסמוך לרה"ר ע"ש]".

לסיכום:

ישנם ראשונים שהכריעו כרש"י אך לתוס' ומרן ישנה ראייה חשובה ממסכת סופרים.

הרב אבדורם - שיעורי צורבא

דין חרישה בשביעית

האמוראים בגמרא נחלקו האם החורש בשביעית לוקה

אומרת הגמרא (מועד קטן ג)

'איתמר: החורש בשביעית- רבי יוחנן ורבי אלעזר:
חד אמר לוקה, וחד אמר אינו לוקה..'

כלומר, לפי דעת רבי עקיבא במשנה- הפסוק מוסב להלכות
שמיטה. ואילו לדעת רבי ישמעאל- הפסוק מדבר על הלכות
שבת, והוא המקור לקצירת העומר המותרת אף בשבת.

ברמב"ם לכאורה יש סתירה. מצד אחד בתחילת
הלכות שמיטה ויובל הרמב"ם מביא את דרשת
חז"ל מהפסוק "בחריש ובקציר תשבות" ואם
החרישה נאסרה בשלהי השנה השישית- כל שכן
שהיא אסורה בשנת השביעית עצמה.

מאידך גיסא, בפרק א' מהלכות שמיטה ויובל
(הלכה ג-ד) כותב הרמב"ם וזה לשונו:

'...ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר
האבות....אינו לוקה עליהן אבל מכין אותו מכת מרדות.

כיצד? החופר או החורש לצורך
הקרקע או המסקל או המזבל וכיוצא
בהן משאר עבודות הארץ...מכין אותו
מכת מרדות מדבריהן'

כמה אחרונים כתבו שגם הרמב"ם
מודה לשיטת רש"י והתוספות שחרישה
נאסרה מן התורה, אולם לדעתו החורש
אינו עובר בלא תעשה אלא רק בביטול
עשה "בחריש ובקציר תשבות". וכך
כותב המנחת חינוך (מצוה שכ"ו) וזה לשונו:
'וכבר כתבתי...דבר חרישה בשביעית אין
עוברים בלא תעשה רק בעשה
ד"שבתה", וזהו שנאמר "בחריש
ובקציר תשבות"...

שיטה נוספת היא דעת

המהר"י קורקוס (נמצא במהדורת פרנקל על הדף במשנה תורה) שיש
לחלק בין שני סוגי חרישות. חרישה קרקע ריקה
שנעשית לצורך הקרקע- נאסרה רק מדרבנן, אולם
חרישה אחר הזריעה לצורך הפירות אסורה מן
התורה, שהרי היא כזריעה, ולכן הרמב"ם כתב "
החורש לצורך הקרקע" ולא החורש- סתם.

למי שרוצה להרחיב, אפשר לעיין בשו"ת אהלה של תורה,
חלק ג' (סימן ו'), לרב יעקב אריאל שליט"א הדין בסוגיה זו.

נסיים בהלכה פחות ידועה. אדם קנה שטח שהיה נתון
למחלוקת ורוצה לחרוש רק בכדי להוכיח בעלות על הקרקע
ולא לצורך אחר. כותב הילקוט יוסף (פרק יא עמוד שלא) וזה לשונו:

'מי שקנה שדה או כרם וכדי להוכיח בעלות על השדה
רוצה לחרוש בה, אף שאין כוונתו להכין את הקרקע
לזריעה, אפילו הכי אין לחרוש בה בשביעית.'

הגמרא מסבירה למסקנה שמכיוון שהתורה כתבה חיוב
עשה לשבות -"שבת שבתון יהיה לארץ", ופרטה רק את
הזריעה והבצירה ב'לא תעשה' ואולם אח"כ חזרה וכללה
"שנת שבתון יהיה לארץ"- מצד אחד יש לנו כלל ופרט וכלל-
שלפי מידות התורה בזה אנו כוללים גם את המלאכות
הדומות לזריעה- ומרבים את החרישה. אולם מאידך גיסא,
מסבירה הגמרא שהתורה פרטה את הזמירה והבצירה (אע"פ
שהם נלמדים מהזריעה והקצירה) ללמדנו שדווקא עליהם עובר האדם ולא
על החרישה...

רוב הראשונים והפוסקים למדו מכאן שחרישה בשביעית
אסורה מן התורה, שהרי מדברי הגמרא
משמע שהמחלוקת היא רק לגבי מלקות,
ומשמע שכולם מודים שיש בחרישה איסור
דאורייתא.

וכך כותב באמת רש"י בפירושו על
התורה:

"והשביעית תשמטנה ונטשתה"-..
דבר אחר "תשמטנה"- מעבודה גמורה,
כגון חרישה וזריעה,
ונטשתה- מלזבל ולקשקש.

וגם בפירושו לגמרא (תחילת מסכת ראש
השנה) כותב רש"י- לשמיטין ולזבלות-
משנכנס תשרי אסור לזרוע ולחרוש
מן התורה.

גם בעלי התוספות סוברים
שחרישה היא איסור תורה, וזה
לשון התוס' (סנהדרין כ"ו):

'משרבו האנסיין- ...ואם תאמר: ומשום ארנונא התירו
לחרוש ולזרוע דהוויא איסורא מדאורייתא? ויש לומר
דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן...

[לפני שנגיע לרמב"ם], לכאורה יש פסוק מפורש האוסר את
החרישה, וכך אומרת התורה "בחריש ובקציר תשבות"
(שמות ל"ד, כ"א) אלא שנחלקו במשנה (שביעית פרק א',
משנה ד) האם פסוק זה מוסב על הלכות שבת או הלכות
שמיטה וכך אומרת המשנה:

'...שנאמר "בחריש ובקציר תשבות"- אין צריך לומר חריש
וקציר של שביעית, אלא חריש של ערב שביעית שנכנס
לשביעית, וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית.
רבי ישמעאל אומר: מה חריש רשות- אף קציר רשות. יצא
קציר העומר (שהוא חובה ולכן דוחה את השבת)'

פאסית חוכמה לאופה לעופף את החצוה שביצירה א.א.יניטין